

DOKUMENTI

Documents

Metodika
Vol. 7, br. 2, 2006, str. 367-379
Primljeno: 12.12.2006.

ZNANSTVENI SKUP “EUROPSKA ISKUSTVA I NACIONALNI KURIKULUM ZA OBVEZNO OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ”

Europska iskustva i nacionalni kurikulum za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj bila je tema znanstvenog skupa održanog 1. prosinca 2006. godine u prostorijama Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pod pokroviteljstvom ministra znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske, prof. dr. sc. Dragana Primorca. Skup je organizirao Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu u suradnji s Učiteljskim fakultetom, Prirodoslovno-matematičkim fakultetom (Odjel za matematiku i Geografski odsjek) te Filozofskim fakultetom Sveučilišta u Zagrebu. Ciljevi skupa su bili prezentacija rezultata komparativne analize nacionalnih okvirnih kurikuluma za obvezno obrazovanje u europskim zemljama i Hrvatskoj, te rasprava o važnosti rezultata istraživanja za unapređenje nacionalnog kurikuluma u Hrvatskoj. Skup je okupio stotinjak sudionika među kojima su bili znanstvenici i nastavnici iz znanstvenih i znanstveno-nastavnih institucija, predstavnici državnih agencija i strukovnih udruga u području obrazovanja, predstavnici škola te autori udžbenika.

Na početku skupa prof. dr. sc. Ivan Cifrić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu govorio je o obrazovanju u suvremenom društvu, naglasivši, među ostalim, njegovu ulogu u suvremenom društvenom razvoju kao i u očuvanju i jačanju socijalne kohezije. Dr. sc. Branislava Baranović predstavila je okvirne rezultate druge etape znanstveno-istraživačkog projekta *Evaluacija nastavnih programa i razvoj nacionalnog kurikuluma za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj* kojem je svrha bila dobiti indikatore koji bi pridonijeli izradi i razvoju nacionalnog kurikuluma za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj, usklađenog s razvojnim trendovima u Europi, te primjerenog hrvatskom obrazovnom i društvenom kontekstu. Govoreći o karakteristikama i razvojnim trendovima nacionalnih kurikuluma za obvezno obrazovanje u europskim zemljama, dr. Baranović je ukazala na značajne konceptualne, strukturne i sadržajne razlike između nastavnih programa u Hrvatskoj i na-

cionalnih kurikulumuma analiziranih zemalja. Iako u nacionalnim kurikulumima europskih zemalja postoje razlike u stupnju njihove centraliziranosti, preskriptivnosti i kompetencijama koje razvijaju, većini zemalja je zajednička orijentacija na nacionalne kurikulumume s planiranjem odgojno-obrazovnih ishoda i sa širokom autonomijom škole u njihovoj operacionalizaciji i izvedbi, ali i pojačanom odgovornošću škola za ostvarivanje očekivanih ciljeva i ishoda obrazovanja, čije se ostvarivanje prati i neovisnim vrednovanjem. O aktualnom stanju nacionalnog kurikulumuma za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj govorila je doc. dr. sc. Dijana Vican s Odjela za pedagogiju Sveučilišta u Zadru. Prema riječima dr. Vican, Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) bavi se osuvremenjivanjem sadržaja i poboljšanjem nastavnih metoda, ali u njemu nije objašnjena metodologija rasterećenja koje je jedan od glavnih ciljeva reforme nacionalnog kurikulumuma. Istaknula je da, premda kod nastavnika postoji potreba za promjenom rada u školi, HNOS nije nastao na temelju vrednovanja i znanstvenog propitivanja što, tko, zašto i koliko je opterećen u odgojno-obrazovnoj i nastavnoj djelatnosti. Nakon ovog izlaganja suradnici na projektu su predstavili nacionalne kurikulumume 11 europskih zemalja, te ih usporedili sa stanjem u Hrvatskoj u šest kurikulumskih područja: jezično, prirodoslovno, društveno-humanističko, umjetničko, područje matematike i informacijsko-komunikacijske tehnologije te izborne aktivnosti.

Prof. dr. sc. Ante Bežen govorio je o nastavi materinskog jezika. Istaknuo je da je nacionalni jezik obavezan nastavni predmet u svim kurikulumima u obveznoj školi kojemu proporcionalno pripada i najveći broj sati tjedno i godišnje, te se može smatrati temeljnim predmetom nacionalnih kurikulumuma. U temeljnim dokumentima promatranih europskih zemalja ni jedan kurikulum nije metodološki sličan Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu i Nastavnom planu i programu za osnovnu školu za predmet materinski jezik.

Usporedbu kurikulumuma stranih jezika prikazala je prof. dr. sc. Jelena Mihajević Djigunović. U većini analiziranih kurikulumuma ističe se važnost povezivanja nastave stranog jezika s drugim predmetima, jer se pomoću stranog jezika mogu učiti ili uspoređivati i sadržaji drugih predmeta, te se nekad inzistira i na povezanosti s materinskim jezikom. Među općim ciljevima učenja stranih jezika naglašava se globalna dimenzija obrazovanja, razvijanje otvorenosti prema drugim kulturama, društvenosti, nacionalnog identiteta, timskog rada i samostalnosti u učenju. Iako se u hrvatskim dokumentima koji se odnose na nastavu stranih jezika slijede trendovi razvijenih zemalja, aspekti u kojima hrvatski program još uvijek nije usklađen s europskima jesu formuliranje jasne politike učenja stranih jezika, fleksibilniji pristup određivanju satnice, poboljšanje uvjeta učenja, transparentnije povezivanje provjere i vrednovanja znanja s ciljevima učenja te osmišljavanje unutarnje diversifikacije očekivanih postignuća.

Govoreći o nastavi matematike, prof. dr. sc. Aleksandra Čižmešija navela je da je u svim proučavanim zemljama matematika temeljni i zasebni nastavni predmet, odnosno kurikulumsko područje, obvezna u svim ciklusima obveznog obra-

zovanja i za sve učenike. Zajednička im je i orijentiranost učeničkim postignućima te odmak od detaljne prezentacije strukturiranih nastavnih sadržaja, odnosno nastavnih cjelina i jedinica. Propisani programi daju samo okvir i smjernice za učenje i poučavanje matematike, ali ne i eksplicitan popis matematičkih pojmova koje učenici trebaju usvojiti. Za razliku od hrvatskog programa, nacionalni kurikulumi jedanaest europskih zemalja ne specificiraju školsku organizaciju nastave matematike, redoslijed obrade, ni metode učenja i poučavanja pojedinih sadržaja. Kao najvažniju razliku između europskih matematičkih kurikuluma i onog hrvatskog prof. Čižmešija ističe izostajanje afektivne dimenzije u hrvatskom planu i programu matematike te orijentaciju na kognitivnu, ali i socijalnu dimenziju nastave.

Dr. sc. Ivana Batarelo analizirala je područje informacijsko-komunikacijske tehnologije koje se u nacionalnim kurikulumima predaje ili u okviru drugih predmeta ili kao zaseban predmet (tehnička kultura, obrtništvo, umjetnost, informatika, tehnologija) te u okviru različitih međupredmetnih područja i tema. U Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu za osnovnu školu posebno mjesto je dano definiranju i određivanju nastavnih sadržaja iz područja informacijsko-komunikacijske tehnologije, pri čemu je primijenjen međupredmetni pristup, te su navedena znanja i vještine koje učenici moraju usvojiti tijekom cjelokupnog školovanja.

Mladen Domazet bavio se prirodoslovnim područjem koje u ovoj analizi okvirno odgovara prirodoslovnim sadržajima hrvatskog predmeta Priroda i društvo te predmetima Priroda, Biologija, Fizika i Kemija. Iako među analiziranim zemljama postoje velike razlike u organizaciji nacionalnih kurikuluma, javljaju se i neki općeniti trendovi. Najvažniji od njih je što duže zadržavanje integracije prirodoslovnih predmeta u jedinstveni predmet istraživanja okoline prirodoslovnim metodama. U većini prikazanih segmenata kurikuluma postoji težnja za trajnim smještajem prirodoslovnih sadržaja u svakodnevni kontekst, te poučavanje opće znanstvene metode i povijesti znanosti. Takva integracija omogućuje stavljanje naglaska na odgoj za održivi razvoj i razvijanje svijesti o utjecaju znanosti na društvena kretanja. U usporedbi s kurikulumima europskih zemalja, odgoj za okoliš u Hrvatskoj nije eksplicitno razrađen ni u predmetnim programima niti kroskurikularno i uglavnom se zadržava na kognitivnom prihvaćanju štetnosti onečišćenja i smanjenja bio-raznolikosti. Također nema dovoljno jasnih međupredmetnih poveznica na razini tematskih jedinica niti poveznica među razredima. Premalo je sadržaja koji se bave poviješću znanosti i vrijednošću znanstvene metode istraživanja okoliša, a nema prostora za praktično djelovanje učenika i samostalno zaključivanje. Konačno, i satnica prirodoslovlja je manja od satnice namijenjene za to područje u većini promatranih europskih zemalja.

Društveno-humanistički sadržaji u analiziranim kurikulumima poučavaju se kao zasebni predmeti (povijest, geografija, religijsko obrazovanje, građanski odgoj), integrirani predmeti (npr. Priroda i društvo) ili su integrirani u navedene predmete kao prožimajući princip (interkulturalizam). U većini proučavanih europskih zemalja postoji značajna autonomija škola i nastavnika ne samo u izboru

tema, nastavnih metoda i sredstava, već i u određivanju broja ukupnih sati i raspodjele sati koje nisu određeni minimumom. Područjem povijesti bavile su se Snježana Koren i Magdalena Najbar-Agičić. Istaknuto je da analizirani dokumenti posvećuju pozornost definiranju svrhe i ciljeva predmeta povijesti, dok su sadržaji poučavanja definirani općenitije nego u Hrvatskoj. Uočava se i da je program u Hrvatskoj suviše preskriptivan i da je poučavanje usmjereno na usvajanje velike količine faktografije, dok je povezanost s drugim predmetima slaba.

Vezano uz područje geografije, mr. sc. Ružica Vuk i prof. dr. sc. Zoran Curić naglasili su da se geografija javlja i u prirodoslovnom i u društvenom području. U svim proučavanim kurikulumima geografija je obvezni predmet, te se predaje samostalno ili kao integrirani predmet. Velika pozornost posvećuje se općim ciljevima predmeta i učeničkim postignućima po obrazovnim ciklusima, pri čemu se izdvajaju kompetencije vezane za aktivno sudjelovanje u društvenim procesima, za toleranciju i razvoj nacionalne svijesti.

Proučavajući religijsko obrazovanje dr. sc. Ankica Marinović-Bobinac uočila je da u analiziranim europskim zemljama prevladavaju općeobrazovni ciljevi, upoznavanje vlastite i drugih religijskih tradicija, građanski odgoj te odgoj za mir i toleranciju. Trendovi u poučavanju religijskih sadržaja su različiti, ali u svim analiziranim zemljama je prisutna integriranost religijskog sadržaja u neke druge predmete (materinji jezik, povijest, geografija, umjetnost...). Međupredmetna povezanost postoji i u hrvatskim osnovnim školama, ali ona nije osmišljena i način posredovanja religijskih sadržaja nije adekvatan.

Baveći se građanskim odgojem, prof. dr. sc. Vjeran Katunarić ističe da u visokorazvijenim zemljama postoji porast interesa za obrazovanje za demokratsko građanstvo. Javlja se ili kao zaseban predmet Demokratski odgoj, ili su njegovi sadržaji integrirani u druge predmete ili kurikularna područja, kao što su povijest, geografija, jezik i vjeronauk. Najčešći ciljevi predmeta su priprema za participaciju u javnom životu, upoznavanje i razumijevanje građanskih dužnosti, razumijevanje etničke i kulturne raznolikosti, suradnja s drugima, uklanjanje stereotipa, razvijanje imaginacije i empatije itd.

Interkulturalizmom se bavio mr. sc. Saša Puzić. U pojedinim europskim zemljama postoje različiti pristupi interkulturalnom/multikulturalnom obrazovanju, a mogu se razlikovati liberalni, multikulturalni i interkulturalni pristup. U Hrvatskoj je obrazovanje za nacionalne manjine koncipirano u vidu nastavnih programa namijenjenih isključivo manjinskim učenicima, iako većina pohađa nastavu po većinskom programu. Potrebno je raditi na produbljivanju interkulturalnog dijaloga i priznavanju manjinskih kultura pri čemu interkulturalno obrazovanje treba biti integralni dio zajedničkog općeg programa za manjinske i većinske učenike te kroskurikularno didaktičko načelo.

Uvidom u nacionalne kurikulume europskih zemalja, prof. dr. sc. Vera Turković je primijetila da likovnom/vizualnom obrazovanju pripada važno mjesto u

obrazovnom sustavu, budući da nastava likovne/vizualne umjetnosti razvija likovno/vizualno mišljenje i estetsku i etičku svijest učenika te osposobljava učenika za samostalno vizualno izražavanje. Pritom kod učenika razvija vlastiti stav prema umjetnosti, te stvara podlogu za poštivanje i razumijevanje umjetnosti vlastite i strane kulture. U analiziranim zemljama likovna/vizualna umjetnost ima status obveznog predmeta, s time da većina nacionalnih kurikuluma propisuje minimalni broj obveznih sati, a školama prepušta fleksibilno tumačenje kurikuluma, pa i povećavanje nastavnih sati. U Hrvatskoj je broj sati nastave likovne kulture smanjen na minimum, ali se njezini sadržaji nastoje integrirati u ostale predmete.

Glazbeni odgoj u obveznom obrazovanju proučavao je prof. dr. sc. Pavel Rojko. Uočio je da je glazba u većini europskih zemalja obvezan i samostalan predmet, no da je program posvuda postavljen na stereotipan način: u nastavi se pjeva, svira, uče se note, sluša se glazba, učenici komponiraju i uče o glazbi. No ovakav program je neizvediv u okvirima satnice koja u većini zemalja iznosi svega jedan sat tjedno. Osim toga, pre naglašena je uloga izvanglazbenih elemenata kako u pripisivanju glazbi izvanglazbenih odgojno-obrazovnih učinaka, tako i u ophođenju s glazbom u nastavi. Sa svojom idejom otvorenoga modela i s dva načela - *estetskim* i *psihološkim* – Hrvatski nacionalni obrazovni standard za glazbenu nastavu nadilazi europske modele tj. predstavlja pozitivan pomak u nastavi glazbe u osnovnoj školi.

Dr. sc. Iris Marušić uspoređivala je hrvatsko obvezno obrazovanje i odabrane europske kurikulume prema organizaciji izborne nastave. Kao jednu od ključnih točaka razlikovanja našeg i europskog sustava obveznog obrazovanja navodi stupanj autonomije škola u odabiru sadržaja unutar kurikuluma i u organizaciji nastave. Dok hrvatski sustav ne ostavlja znatnijeg prostora odabiru sadržaja i fleksibilnoj organizaciji nastave, u odabranim europskim zemljama školama se nudi veća mogućnost odabira pojedinih sadržaja i prilagodbe ukupne satnice potrebama škole i samih učenika. U pojedinim zemljama razlikuju se i satnica, ali i izborni sadržaji i predmeti, no pritom gotovo sve analizirane zemlje nude kao izborni sadržaj strani jezik, te religijsko obrazovanje.

U drugom dijelu skupa sudionici su se podijelili u sekcije koje su se bavile s pet kurikulumskih područja: jezičnim, prirodoslovnim, društveno-humanističkim, umjetničkim te područjem matematike i informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Zaključci jezične sekcije

U jezikoslovnoj sekciji zajednički su raspravljali stručnjaci za nastavu materinskog jezika i stranih jezika. U zaključcima izdvajaju posebne zaključke za svako područje, no ističu i neka zajednička stajališta.

Za područje hrvatskog jezika usuglašeni su sljedeći zaključci:

- U programiranju hrvatskoga jezika u osnovnoj školi treba polaziti od komunikacijskih kompetencija učenika. Primjereni jezikoslovni pojmovi

(slovnica, metajezik) uključuju se na razini prepoznavanja i imenovanja već u nižim razredima, a usustavljaju u višim razredima osnovne škole.

- Polazište u programiranju je i ostvarivanje osobnog i nacionalnog identiteta učenika pomoću hrvatskoga jezika i kulture, kao protuteža globalizacijskim jezičnim utjecajima na hrvatski jezik, a osobito nekontroliranom prodoru anglizama.
- U programiranje treba unijeti, osim obrazovnih i kognitivnih, podjednako i odgojne odnosno afektivne ciljeve i ravnomjerno ih rasporediti po razredima.
- Satnicu hrvatskoga jezika u nižim razredima osnovne škole treba vratiti na šest sati tjedno jer je s pet sati tjedno teško uspješno ostvariti zadaće početnog čitanja i pisanja, a to je najvažnija etapa u osposobljavanju pojedinca za uspješnu komunikaciju na materinskom jeziku.
- Potrebno je donijeti standarde hrvatskoga standardnoga jezika – pravopisnih, pravogovornih, gramatičkih i leksičkih – jer njihov nedostatak bitno otežava učenje hrvatskoga jezika u školi.

Zaključci za područje stranih jezika su sljedeći:

- Potrebno je osmisliti jasnu politiku učenja stranih jezika i na njoj temeljiti kurikulum. Pritom su posebno važne odluke o početku, obveznosti i izbornosti učenja stranih jezika te osiguravanja kontinuiteta učenja jezika koje je učenik odabrao u osnovnoj školi.
- Treba slijediti trend višejezičnosti, odnosno obveznog učenja najmanje dvaju stranih jezika u osnovnoj školi.
- Pristup određivanju satnice valja uskladiti s postojećim trendom u europskim zemljama, tj. odrediti preporučene minimume i ostaviti školama odluku o konačnoj satnici koja bi trebala biti fleksibilna.
- Na razini uvjeta izvođenja nastave trebalo bi osigurati optimalnu veličinu skupine za nastavu stranih jezika i obvezno podijeliti odjeljenja na dvije skupine.
- Budući da je riječ o posebno složenom nastavnom procesu koji podrazumijeva razvijanje vještina te odlučujući utjecaj afektivnih faktora, potrebno je osigurati specijalizirani prostor za učenje stranih jezika.
- Provjeri i vrednovanju znanja treba pretpostaviti transparentne kriterije, povezane uz ciljeve učenja. U početnim godinama učenja treba potaknuti ukidanje ocjena iz stranog jezika.
- Potrebno je potaknuti osmišljavanje unutarnje diferencijacije očekivanih postignuća učenika u pojedinim obrazovnim razdobljima.

Zajednički zaključci za hrvatski jezik i strane jezike su:

- U programiranju hrvatskoga i stranih jezika u osnovnoj školi valja imati na umu da su oni dio istog (jezičnog) kurikulumskog područja pa bi

trebalo uskladiti pristupe jezicima, odnosno učenju i poučavanju materinskog i stranog kao drugog jezika. U nižim razredima osnovne škole pristup poučavanju je funkcionalan, bez sustavnog učenja metajezika i gramatičkih kategorija, što u cijelosti vrijedi za strani jezik. U nastavi hrvatskoga jezika učenici se u nižim razredima upoznaju samo s primjerenim jezičnim pojmovima, na razini prepoznavanja i imenovanja. U višim razredima, kada su učenici dovoljno kognitivno zreli za osvještavanje gramatičkih kategorija, potrebno je osobito voditi računa o usklađenosti programskog rasporeda istih i sličnih jezičnih kategorija u hrvatskome i stranom jeziku.

- Treba osnovati radnu skupinu stručnjaka iz materinskog i stranih jezika pri Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa radi usklađivanja programa hrvatskoga i stranih jezika.
- Programe studija za učitelje i profesore i njihov trajni profesionalni razvoj treba prilagoditi i intenzivirati suvremenoj ulozi materinskoga i stranih jezika te potrebama nastave jezika. Ti su programi, u usporedbi s osnovnoškolskim programima promatranih europskih država, zastarjeli i nedovoljno učinkoviti.

Zaključci sekcije za matematiku i informacijsko-komunikacijsku tehnologiju

Sudionici sekcije za matematiku i informacijsko-komunikacijsku tehnologiju složili su se da bi u Hrvatskom nacionalnom kurikulumu za obavezno obrazovanje trebalo:

- istaknuti status matematike kao jednog od središnjih predmeta u svim ciklusima obaveznog obrazovanja (uz materinji i jedan strani jezik);
- kao jedan od temeljnih ciljeva obaveznog obrazovanja posebno istaknuti stjecanje temeljnih matematičkih kompetencija (tzv. temeljnu matematičku pismenost) te temeljnih kompetencija vezanih uz informacijsko - komunikacijsku tehnologiju (tzv. informatička pismenost);
- među temeljne ciljeve obaveznog obrazovanja svakako uvrstiti razvoj i stjecanje vještina i sposobnosti postavljanja i rješavanja jednostavnih problema iz svakodnevnog života;
- ostaviti veću autonomiju školama pri planiranju, organizaciji i realizaciji matematičkog kurikuluma (fleksibilnija satnica, mogućnost integracije s drugim kurikulumskim područjima ili predmetima).

U matematičkom predmetnom nacionalnom kurikulumu za obavezno obrazovanje trebalo bi:

- jasno definirati opće (dugoročne) ciljeve nastave matematike za cijelo obavezno obrazovanje i za svaki od definiranih obrazovnih ciklusa;
- opće ciljeve iskazati u terminima učeničkih obrazovnih i odgojnih postignuća ili općih matematičkih kompetencija za koje se očekuje da će ih učenici/ce steći do kraja pojedinog obrazovnog ciklusa i/ili cijelog obaveznog obrazovanja;
- u opće ciljeve nastave matematike za cijelo obavezno obrazovanje svakako uključiti da učenicima/cama treba omogućiti razvoj:
 - zanimanja za matematiku te povjerenja i sigurnosti u vlastito mišljenje i vlastite sposobnosti za učenje i primjenjivanje matematike u različitim situacijama,
 - razumijevanja važne uloge matematike u različitim kulturama i djelatnostima, te pobliže upoznavanje s povijesnim kontekstima u kojima su se razvili, te upotrebljavanje važnih matematičkih koncepata i metoda,
 - svijesti o vrijednosti matematičkog jezika i njegove upotrebe,
 - sposobnosti logičkog mišljenja, zaključivanja i generaliziranja, te usmenog i pisanog argumentiranja vlastitog razmišljanja,
 - sposobnosti postavljanja, prikazivanja i rješavanja problema pomoću matematike, kao i interpretiranja, uspoređivanja i vrednovanja rješenja u odnosu na izvornu problemsku situaciju,
 - sposobnosti upotrebe jednostavnih matematičkih modela, te kritičkog ispitivanja pretpostavki, ograničenja i primjene tih modela,
 - sposobnosti korištenja informacijsko-komunikacijske tehnologije (kalkulatora i računala) i ostalih prikladnih alata;
- za svaki obrazovni ciklus definirati spoznajna područja (vezana uz matematiku) u kojima učenici/ce trebaju napredovati i za svako od njih jasno definirati specifične ciljeve u obliku očekivanih učeničkih obrazovanih postignuća. Među tim područjima trebala bi biti: Matematika u svakodnevnom životu, Brojevi i računanje, Algebra, Podaci i stohastika, Geometrija, Veličine i mjerenje, Funkcije. Razvoj učenika/ca u tim područjima treba pratiti tokom cijelog obaveznog obrazovanja;
- obrazovna postignuća odrediti na razini ciklusa, i to mjerljivo, tako da pružaju osnovu za formativno i sumativno vrednovanje učenika/ca. To trebaju biti postignuća iskazana u obliku znanja (matematičkih koncepata) baziranih na razumijevanju, vještina (preciznog izvođenja matematičkih algoritama) i sposobnosti (rješavanja problemskih zadataka) koja učenici/ce trebaju biti u stanju demonstrirati na kraju svakog ciklusa.
- odrediti minimalna (osnovna) znanja koja omogućavaju nastavak školovanja (prolaznu ocjenu za svaki ciklus);

- izbjegavati detaljnu prezentaciju nastavnih sadržaja po razredima te nipošto ne definirati redoslijed obrade gradiva;
- afirmirati metode aktivnog učenja u nastavi matematike, konstruktivistički pristup u nastavi, eksperimentiranje i istraživanje, te vezanje matematike uz realni svijet i učenička iskustva u svakodnevnom životu;
- poštivanje principa inkluzije pri predavanju nastave matematike;
- afirmirati upotrebu informacijsko - komunikacijske tehnologije u nastavi matematike.

Zaključci za područje informacijsko-komunikacijske tehnologije su:

- Informatička i informacijska pismenost jesu osnovne kompetencije.
- Informatika se mora poučavati kao obvezan predmet za sve učenike.
- Izvođenje nekih nastavnih tema iz područja informacijsko-komunikacijske tehnologije zahtijeva određeni standard tehničke opremljenosti, te je iste potrebno formulirati na način koji omogućuju da se izvedbeni program prilagodi tehničkim mogućnostima pojedinih škola (pedagoški standard).
- Zadovoljiti uvjete za individualiziranu nastavu u području informacijsko-komunikacijske tehnologije.
- Potreba za većim uključivanjem sadržaja informacijsko-komunikacijske tehnologije u različite nastavne predmete.
 - Kod određivanja međupredmetnog područja informacijsko-komunikacijske tehnologije, potrebno je napraviti odmak od detaljnih opisa strukturiranih nastavnih sadržaja.
 - Postoji potreba za obrazovanjem budućih nastavnika, te stručnim usavršavanjem nastavnika različitih nastavnih predmeta za primjerenom metodičkom korištenju informacijsko-komunikacijske tehnologije u nastavi.
- Razraditi sustav cjeloživotnog obrazovanja nastavnika iz područja informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Zaključci sekcije za prirodoslovno područje

Pri oblikovanju zaključaka skupine sudionici su se usredotočili na koncizne naputke koji se neposredno odnose na oblikovanje i strukturiranje nacionalnog kurikularnog dokumenta, iako svjesni da kurikularni dokument sam po sebi ne može osigurati provedbu bolje obrazovne prakse u hrvatskim školama. Stoga se uz potrebno obrazovanje nastavnika, smatra i da je poželjno sustavno opremanje škola za nastavu prirodoslovlja (osiguravanje specijaliziranih učionica u svakoj školi). Pri tome se poziva na ponovno promišljanje ekonomizacije pred-

meta pri upotrebi spomenutih učionica (mora li biologija s kemijom ili s prirodom) te na promišljanje mogućnosti organiziranja učenika u manje grupe. Takvim je učionicama potreban i asistent u nastavi (tehničar) koji može pripremati vježbe i voditi laboratorij. Praktična nastava ne odvija se isključivo u specijaliziranoj učionici, te je poželjno omogućiti i 'nastavu u prirodi', koja bi trebala biti obvezna. Konačno, kod izrade kurikuluma trebalo bi konceptualno povezati predmete iz područja prirodoslovlja s elementima geografije (uključiti fizikalnu geografiju u prirodoslovno područje).

Kod izrade nacionalnog okvirnog kurikuluma sudionici prirodoslovne sekcije drže da bi trebalo:

- Sadržaje prirodoslovnih predmeta eksplicitno povezati sa svakodnevnim životom i aktivno prikazati civilizacijsku ulogu predmeta.
- Polazeći od kompetencija u prirodoslovnom području, pristupiti izradi koordiniranog kurikuluma.
- Osigurati jake logičke poveznice među sadržajima nastavnih predmeta.
- Osigurati izvođenje praktičnih radova i u skladu s tim pristupiti određenju satnice.
- Omogućiti učenje prirodoslovnih sadržaja i na višoj razini.
- Izraditi okvirni kurikulum za obvezno obrazovanje počevši od temeljnih ciljeva obrazovanja, te logičkom razradom prema ciljevima pojedinih predmeta.

Zaključci sekcije za društveno-humanističko područje

Sudionici sekcije za društveno-humanističko područje došli su do sljedećih zaključaka:

- Treba izraditi okvirni kurikulum za obvezno obrazovanje te pojedine predmetne kurikulume unutar društveno-humanističkog područja, koji se temelje na ciljevima obrazovanja/učeničkim postignućima, pri čemu treba snažnije naglasiti razvoj učeničkih kompetencija važnih za svakodnevni život i cjeloživotno obrazovanje (npr. razvoj kritičkog i kreativnog mišljenja, usmene i pismene komunikacije, kulturne svijesti, interpersonalnih i građanskih kompetencija, učiti kako učiti, itd.).
- Prilikom izrade kurikuluma valja osigurati snažniju povezanost društveno-humanističkog područja:
 - osiguravanjem sadržajnih poveznica te poveznica u vještinama među predmetima unutar društveno-humanističkog područja;
 - definiranjem određenih kroskurikularnih tema koje integriraju cijelo društveno-humanističko područje;
 - fleksibilnijim kurikulumom koji bi omogućio da učitelji unutar svog predmeta samostalno raspoređuju dio satnice unutar društveno-

humanističkog područja (10-20%), pri čemu bi taj dio bio namijenjen upravo takvim kroskurikularnim temama, integriranoj projektnoj nastavi i slično.

- Treba osigurati povezanost ciljeva obrazovanja/učeničkih postignuća pojedinih predmeta i vanjske evaluacije znanja, s obzirom da će vanjska evaluacija znanja u velikoj mjeri odrediti i način poučavanja u školi.
- Treba istaknuti važnost interkulturalizma kao općeg nastavnog principa, posebice u okviru društveno-humanističkog područja, razvojem interkulturalnih kompetencija za sve učenike te kroz kroskurikularne teme.
- Valja osigurati poučavanje sadržaja nekonfesionalnog religijskog obrazovanja kao dio interkulturalnih kompetencija u obliku alternativnog predmeta vjeronauku i/ili sadržaja integriranih u druge predmete, uz temeljitu edukaciju nastavnika.
- Treba osigurati obvezno poučavanje sadržaja vezanih uz državljanski/građanski odgoj bilo kroz zaseban predmet ili kroz integraciju njegovih sadržaja u druge predmete i/ili kroz kroskurikularne teme.
- Sve promjene u kurikulumu treba pratiti dobro osmišljeno i adekvatno provedeno početno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika.
- Treba osigurati sredstva za daljnja istraživanja međunarodnih iskustava u oblikovanju kurikuluma.

Zaključci sekcije za umjetničko područje

Sudionici sekcije za područje likovne umjetnosti donijeli su sljedeće zaključke:

- Škola treba jednakom pažnjom razvijati intelektualne, praktične, emocionalne i estetske sposobnosti učenika i učeniku omogućiti izražavanje svih svojih sposobnosti.
- Položaj likovnog obrazovanja se treba poboljšati i satnicu predmeta likovna kultura treba vratiti na dva sata tjedno.
- Neophodno je definirati postignuća (*outcomes*) na kraju svakog obrazovnog razdoblja i na osnovi tih postignuća utvrditi potrebno vrijeme za njihovu realizaciju.
- Treba izraditi i implementirati modele slobodnih likovnih aktivnosti po uzoru na europske zemlje, što uključuje obvezne posjete izložbama, susrete s umjetnicima i sl.
- Treba više poraditi na ravnopravnosti vizualnog i verbalnog jezika.
- Što prije treba krenuti u kurikularne promjene i ne dopustiti da se Hrvatski nacionalni obrazovni standard (HNOS) pretvori u kurikulum po metodi kojom se Katalog znanja pretvorio u HNOS, a HNOS u Plan i program.

- Treba razmotriti potrebu eventualne promjene naziva nastavnog predmeta "likovna kultura" u "vizualne umjetnosti" po uzoru na europsku i svjetsku praksu, što podrazumijeva i proširenje programa i satnice po principu modula (primjerice "crtanje" i "slikanje" u nižim razredima, a "dizajn" u višim razredima).
- Umjetničko kurikularno područje treba uobličiti u skladu s dobrim europskim iskustvima i po mogućnostima ga proširiti: likovna umjetnost/ vizualne umjetnosti, glazba, drama i ples...
- U fazi izrade predmetnog kurikuluma treba definirati kroz-kurikularne teme i insistirati na strukturalnoj korelaciji odnosno treba odustati od tematske korelacije.
- Treba sagledati značaj likovnoumjetničkih sadržaja u funkciji njegovanja nacionalnog identiteta.
- Likovnoj kulturi/vizualnim umjetnostima treba osigurati mjesto u ponudi u izbornoj nastavi.
- U realizaciji predmetnog kurikuluma treba odrediti optimalne grupe za rad s učenicima.
- Treba integrirati europske standarde za područje likovnog/vizualnog obrazovanja.
- Sustav cjeloživotnog obrazovanja učitelja likovne kulture/vizualnih umjetnosti potrebno je razraditi.
- U vijeće za kurikulum potrebno je uključiti predstavnike umjetničkog područja.

Zaključci za područje glazbene kulture su sljedeći:

- Glazba u općeobrazovnoj školi mora biti obvezatan i samostalan predmet, kao što je to slučaj u većini europskih zemalja.
- Predmetu glazbena kultura treba vratiti satnicu koju je imao prije devedesetih godina.
- Naziv *glazbena kultura* trebalo bi zamijeniti jednostavnijim - *glazba* - kako se predmet naziva u gotovo svim europskim zemljama.
- Nastavi glazbe u općeobrazovnoj školi odgovara *otvoreni* model nastave, tj. model u kome nastavnik samostalno oblikuje nastavni rad prema okvirnim sugestijama nastavnoga programa.
- Glazbena nastava mora se temeljiti na *estetskom* i na *psihološkom* načelu, što znači da se mora zasnivati i na upoznavanju glazbe, a ne (samo) na vlastitoj učeničkoj produkciji i reprodukciji glazbe.
- Umjetničkoj glazbi kao činjenici, koja će odslušana, poznata i doživljena pozitivno djelovati na ukupni razvoj osobnosti učenika treba posvetiti mnogo više pozornosti nego što je to bio slučaj dosad.
- Treba maksimalno iskoristiti mogućnost izvannastavnih, slobodnih i izbornih aktivnosti u glazbenoj nastavi za pravo muziciranje: zbarsko i,

gdjegod je moguće, instrumentalno. U tim aktivnostima treba školama dati veću autonomiju - po uzoru na neke europske zemlje.

- Kako se Hrvatska od Europe razlikuje po svom sustavu stručnih glazbenih škola – kakvih u Europi uglavnom nema – promišljanje nastave glazbe u osnovnoj školi mora uključiti i mogućnosti povezivanja te nastave s glazbenim školama.
- Za dobro funkcioniranje novog modela glazbene nastave potrebno je stalno (dodatno) osposobljavanje nastavnika.
- HNOS za glazbenu nastavu u velikoj mjeri vodio računa o gornjim napomenama pa on čini dobru osnovu za izradu kurikuluma glazbene nastave u općeobrazovnoj školi.

Sve sekcije su ustanovile da bi, kao jedan od temeljnih ciljeva obaveznog obrazovanja, trebalo posebno istaknuti stjecanje temeljnih kompetencija i opće ciljeve iskazati u terminima učeničkih obrazovnih i odgojnih postignuća ili općih kompetencija za koje se očekuje da će ih učenici steći do kraja pojedinog obrazovnog ciklusa i/ili cijelog obaveznog obrazovanja. Uz to, trebalo bi osigurati povezanost ciljeva obrazovanja/učeničkih postignuća pojedinih predmeta i vanjske evaluacije znanja, s obzirom da će vanjska evaluacija znanja u velikoj mjeri odrediti i način poučavanja u školi. Zaključeno je da treba pri planiranju, organizaciji i realizaciji kurikuluma ostaviti veću autonomiju školama (fleksibilnija satnica, mogućnost integracije više kurikulumskih područja ili predmeta), no za izvođenje pojedinih tema potrebno je osigurati i standard tehničke opremljenosti škola. Sve promjene u kurikulumu treba pratiti dobro osmišljeno i adekvatno provedeno početno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika. Trebamo se zalagati za školu koja će s jednakom pažnjom razvijati intelektualne, praktične, emocionalne i estetske sposobnosti učenika.

Prikazani skup može pridonijeti cjelovitijem sagledavanju problema i iznalaženju prijedloga za razvoj nacionalnog kurikuluma za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj, usklađenog s razvojnim trendovima te primjerenog hrvatskom obrazovnom i društvenom kontekstu. Veliki odaziv sudionika potvrdio je postojanje potrebe za daljnjim znanstvenim istraživanjima ovoga područja.

Pripremila: **Marina Štirbić**

Institut za društvena istraživanja – Zagreb
Centar za istraživanje i razvoj obrazovanja